

1. HAFTA
DERSİN İÇERİĞİ
❖ Dillerin doğuşu nasıl olmuştur? ❖ Dilin özellikleri ve millet hayatındaki yeri. ❖ Dillerin doğuşu üzerine geçmişten bu yana ileri sürülen teoriler.

Dil Nedir?

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli andlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir (Muharrem Ergin).

Bu tanımdan da anlaşıldığı üzere;

- ❖ Dil, iletişimi sağlayan toplumsal bir düzendir.
- ❖ İnsanların anlaşmasını sağlayan bir vasıta.
- ❖ Dil, yazılı ve sözlü olarak toplumun hizmetinde olan canlı bir varlıktır.
- ❖ Dil zamanın akışı içinde değişir ve gelişir.
- ❖ Çağın yaşayışına ve bilimsel gelişmelere ayak uydurur.
- ❖ Dilin kendine göre kanunları vardır ve dil, bu kanunlara göre gelişir.
- ❖ Dil insanların, kuralların dışına çıkarak istedikleri gibi yön verecekleri bir sistem değildir.
- ❖ Dil, zamanla kendini yeniler; insanlar ancak bu yenilenmeye yardımcı olabilirler.
- ❖ Dil, geçmişten günümüze bir kültür taşıyıcısıdır ve kendine has kurallarıyla millî bir sistemdir (Sarı, 2011: 15-16).

“Dil sayesinde bir milletin yüzyıllar boyunca edindiği bilgi nesilden nesle aktarılır. Konuşma dili, tabirleri ata hazinesidir. Bundan dolayı okuma yazma bilmeyen Türk halkının bir sağduyuya, bir hayat görüşüne sahip olması konuşma dilinin zenginliğinden ileri gelir. Fakat yazı dili ve onun mahsulü olan kitap, sözlü kültürden çok daha zengin ve emin bir

kaynaktır. Kitap okuyanın bilgisi kadar konuşması da başka türlü olur. Bir memlekette kitap kültürü ne kadar zenginse günlük konuşma da o kadar zengin olur”.(Kaplan, 2008: 208).

Dil ve Söz

Dil ve söz ayrımı, dilin kullanımı ile belirginleşir. Ferdinand de Saussure tarafından yapılan bu ayrımı birçok dilbilimci de benimsemiştir. Buna göre dil, toplumsal bir düzendir; söz ise bu toplumsal düzeneğin bireysel yorumlarla zenginleşmiş hâlidir (Yakıcı, 2005: 7-9).

Bugün hava güneşli.

Bu cümlede söz dizimi normaldir ve anlaşılmayacak bir şey yoktur. Dolayısıyla bu cümleye “Ne demek?” sorusu sorulmaz. Bu cümlenin doğru ya da yanlış olduğu ifade edilebilir.

Lambada titreyen alev üşüyor.

Bu cümlede olduğu gibi bireysel bir etkinlik olan sözün, doğru ya da yanlış olduğu ifade edilmez ancak yorumlanır. Söz, zihnin normal ve düz işleyen dil algısına müdahale ederek yeni bir algılama yolu önerir.

Normalde alev üşümez, yanar. Alev, üşüyor denilmişse bu bir sözdür ve yorum beklemektedir. Söze “Ne demek?” sorusu sorulur. Bu soruyla bir sözün dili nasıl zenginleştirdiği görülür.

İletişim Nedir?

İletişim; duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim ve haberleşme olarak tanımlanır (Gündoğan vd., 2020: 12).

İletişim Öğeleri

İletişim sürecinde birey için çevreden ve diğer insanlardan gelen pek çok uyarıcı mevcuttur. Bu uyarıcıların değerlendirilmesi ve anlamlandırılabilmesi için iletişim sürecinin temel öğelerinin bilinmesi gerekir. İletişimin temel öğeleri şunlardır (Gündoğan vd., 2020: 15-18):

Gönderici (Kaynak)

İletişim sürecinde gönderici, hedeflediği kişi ya da grupta davranış değişikliği oluşturmak üzere süreci başlatan öğedir. İletişim, kaynağın mesajı göndermesiyle başlar.

Alıcı (Hedef):

İletişim sürecindeki diğer ana unsurdur. Kaynak tarafından gönderilen mesajı alıp yorumlayan, anlamlandıran kişi ya da grup olarak tanımlanır.

Mesaj (İleti):

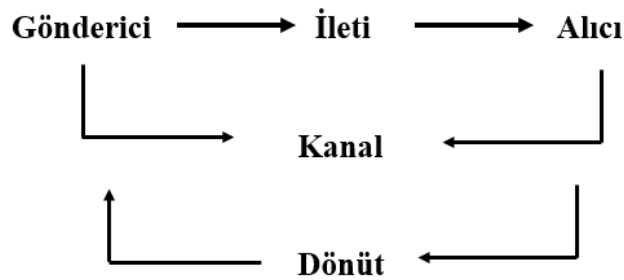
Gönderici tarafından alıcıya iletmek üzere üretilen bilgi, görüş ve davranışların ortak sembollere bağlı olarak kodlanmasıdır. İleti; sözlü, yazılı ya da sadece görsel ve işitsel unsurlardan oluşabilir.

Kanal:

İletin, göndericiden alıcıya ulaştığı yol veya araca kanal denir. İletişimde gönderici, iletisini alıcıya söz, yazı, rakam gibi belli araçlar yardımıyla aktarır. İletişimin bir parçası olan bu araçlara kanal adı verilir. Konuşmada kanal sözdür (<https://www.edebiyatogretmeni.org/iletisim-konusu/>).

Dönüt:

Gönderici ve alıcı arasında gerçekleşen iletişimin tamamlanmasındaki son evredir. Gönderici, alıcıya kanal vasıtasıyla mesajı iletildiğinde alıcının bu mesaja verdiği tepki veya cevap dönüt olarak adlandırılır. İletişimin karşılıklı gerçekleştiğini gösteren unsur olması nedeniyle iletişimi tamamlayan öge olarak değerlendirilir.

Kültür Nedir?

“Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültürdür. Kültür; okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mana çıkarmak, ders almak, düşünmek, zekâyı terbiye etmektir.” (1936)

Mustafa Kemal ATATÜRK

Bir toplumun kendine özgü inanış, duyuş, üretiliş ve yaşayış tarzına kültür denir (Yakıcı vd. 2005: 10). Muharrem Ergin’e göre kültür; bir topluluğu millet yapan, onu başka milletlerden ayıran hayat tezahürlerinin bütünüdür (Gündoğan vd. 2020: 20).

Her milletin kültürü, o milleti oluşturan fertlerin kişiliğini yansıtır. Kùltürler, milletlerin millî kimlik belgeleridir. Bir milleti meydana getiren insanların kùltürlerini iyi bilmemeleri ve yaşamamaları o milletin geçmişinin unutulmasına neden olur (Sarı, 2011: 18).

Dil-Kùltür İlişkisi

Dil, kùltürün hem unsurlarından biri hem de taşıyıcısı, aktarıcısı ve yayıcısıdır. Bütün kùltürel değerler dilde varlık bulur. Dil, temsil etme gücü ve yeteneğiyle kùltürü taşır. Kùltürel değerler, dil aracılığıyla zaman ve mekân sınırlarını aşarak konuşulan anda yeniden canlandırılır (Yakıcı vd. 2008: 27).

Bir milletin tarih boyunca akıp gelen fikir, kùltür, din, örf, âdet ve hayat tecrübelerinin kelimelere yansımından oluşan ve gelişerek o milletin dehasından doğan, tarih ve kùltürünü nesilden nesile ulaştıran dilin bozulması, o milletin de bozulması ve yıkılması anlamına gelir.

Devletleri var eden ve yaşatan temel varlık, millettir. Milletleri millet yapan ve onları tarih sahnesinde tutan ise kùltürdür. Kùltür denince akla ilk gelen de dildir (Sarı, 2011: 19-21).

Medeniyet Nedir?

Medeniyet köken olarak “medine” sözcüğünden gelir.

- ❖ Medine, şehir
- ❖ Medenî, şehirli
- ❖ Medeniyet de şehirlilik anlamına gelir.

Sözcüğün kökenine ait bu bilgi medeniyetin şehirlerde ortaya çıkıp yaşandığını ve işlerlik kazandığını bildirir. Dilimizde medeniyet sözcüğü “uygarlık” kavramıyla karşılanmaktadır. Bu da medeniyetin “uyum sağlama becerisi” ile bire bir ilişkili olduğunu gösterir.

DİLLERİN DOğUşU

“Dil nasıl doğmuştur, dünyadaki en eski dil hangisidir?” sorularına insanoğlu hâlâ kesin bir cevap verebilmiş değildir. Bunun nedenlerinden biri, insanlık tarihinin çok uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen yazının ve en eski yazılı metinlerin, insanlık tarihinin çok yeni dönemlerinde kullanılmaya başlanması ve bulunmasıdır. Bilinen en eski yazılı metinler, 5500 yıl öncesine dayanan ve Sümerlere ait olan metinlerdir.

Tek bir kaynaktan ya da birkaç kaynaktan çıkmış olduğu düşünölen dilin doğuşuyla ilgili ortaya konan kuramlardan bazıları şunlardır (Yakıcı vd. 2005: 15-17):

1. Yansıma Kuramı

Bu kuram, Alman bilgin Max Müller tarafından ortaya atılmıştır. Ona göre dil, ses çıkaran bütün varlıkların seslerinin taklidinden doğmuştur. Hayvanların çıkardığı sesler, rüzgârın uğultusu, suların çağıltısı gibi doğada var olan seslerin taklidiyle insanoğlu ilk kelimesini oluşturmuştur.

Max Müller, dilin seslerin taklidi sonucu doğduğuna delil olarak her dilde bulunan yansıma kelimeleri örnek verir. Bu kurama itirazlar ise şu esas üzerinedir: Her dilde yansıma kelime bulunmasına rağmen bunlar, ait oldukları dillerdeki kelime hazinesinde büyük bir yer tutmaz.

2. Ünlem Kuramı

Bu kuram, dilin, duyguları belirten seslerden yani ünlemlerden çıktığı düşüncesi üzerine kurulmuştur. İnsanların çeşitli olaylar karşısında ruh ve bedenle ilgili duygularının etkisiyle çıkardıkları ünlem seslerinin daha sonra kelimelere dönüştüğünü savunur. Bu kelimeler, zamanla çeşitli kavramları karşılayarak dilin ilk kelimeleri olmuştur.

3. İş Kuramı

Birlikte iş yapmanın, ortak çalışmanın dilin doğuşunda etkili olduğunun esas alındığı kuramdır. İlk insanın kazmak, kesmek, vurmak işleriyle uğraşırken çıkardığı bazı seslerden dildeki ilk kelimeler doğmuştur. Yapılan bu işlerde çıkarılan seslerin birleşmesi sonucunda ses ya da sesler yavaş yavaş eylemleri daha sonra bu eylemler de isimleri meydana getirmiştir.

4. Ruh Bilimsel Kuram

Ruh bilim verilerinden yararlanan Alman bilgin Wunt, dilin doğuşunu sesli mimik ve jestlere bağlar. O, başlangıçta konuşamayan çocuklarda olduğu gibi ilk insanın da karşısındakine düşüncelerini, isteklerini anlatabilmek için bazı seslerle beraber jest ve mimiklerini kullandığını iddia eder.

Böylece bir jest dili oluşur. Kelimeler de işte bu jest dilinden doğmuştur. Mesela kızgınlığın mimiklerle anlatılması esnasında çıkarılan seslere, değişik vücut hareketlerinin eklenmesi buna örnek olarak verilebilir.

5. Güneş-Dil Kuramı

Bu kuram, 1935-1936 yıllarında Türk dilcileri tarafından ortaya atılmıştır. Türk dilinin eskiliği ve başka dillere de kaynaklık ettiği varsayımına dayanır. Bu teoriye göre dilin doğuşunda ilk etken güneştir. Dilin doğuşu, güneşin, insan varlığı üzerindeki ana fonksiyonuyla ilişkilendirilir.

Buna göre güneşin saçtığı ışık, verdiği aydınlık ve parlaklık, ateş, yükseklik, büyüklük, güç, hareket, süreklilik gibi niteliklerden dolayı insanların kafasında güneşle ilgili birçok kavram ortaya çıkmıştır (Korkmaz, 1995: 779). Bu kurama göre bütün dillerdeki ilkel kökenler Sümerceden doğmuştur.

Sümerce ile uğraşan bazı bilginler Türkçe, Macarca gibi Ural-Altay dilleriyle bu dil arasında ilgi kurmuşlardır. Yapılan son çalışmalardan birinde Osman Nedim Tuna, Türkçe ile Sümercede 168 kelimenin ortak olduğunu tespit etmiştir. Türkçe ile Sümerce arasındaki ilgiyi gösteren bu kelimelerden bazıları şunlardır (Ercilasun, 2015: 35):

<u>Sümerce</u>	<u>Eski Türkçe</u>
men (ben)	men (ben)
di (konuşmak)	ti- (demek)
ud (zaman)	öd (zaman)
udi (uyuma)	udı (uyumak)
uş (iş)	ış/iş (iş)
gig (hasta olmak)	ig (hastalık)
kabkagak (sıvı için kap)	kap kaçak (kap kacak)

Bu alışverişi önemi, zamanımızdan 5500 yıl önce Türkçenin var olduğunu göstermesi ve böylece yaşayan dünya dilleri arasında en eski yazılı verilere sahip dilin Türkçe olduğunu kanıtlamasıdır. Bu veriler sayesinde Türklerin en az MÖ 3500’lerde Türkiye’nin doğu bölgesinde bulunduğu da tespit edilmiştir (Ercilasun, 2015: 36).

6. İlahiyatçı/Teolojik Görüş

Tevrat'ta “Ve Rab Allah, her kır hayvanını ve göklerin her kuşunu topraktan yaptı ve onlara ne ad koyacağını görmek için Adam’a getirdi ve Adam her birinin adını ne koydu ise canlı yaratıkların adı o oldu.” (Ahd-i Atik, Bab 2/19-20) “Ve Adam, eşine Havva adını verdi.” (Tekvin, Bab 3/20) cümleleri geçmektedir.

İncil de “Söz/kelam başlangıçta var idi ve kelam/söz Allah nezdinde idi.” (İncil Yuhanna’ya göre Bab 1/1) der.

Kur’an-ı Kerim’de de konuyla ilgili şu ayetler mevcuttur: “Ona beyanı (iç duyguların ifadesini) ilham etti.” (Rahman/4), “Allah, Âdem’e bütün isimleri öğretti.” (Bakara/31), “Allah, Âdem’e, Ey Âdem, eşyanın isimlerini meleklerle haber ver, buyurdu.” (Bakara 33).

Buna göre üç mukaddes kitabın verdiği bilgiye göre dil, Hz. Âdem’e ve onun şahsında insanlara doğuştan bahşedilmiş ilahî bir yetenektir. Abelard, Jacob Grimm ve Whitney gibi bazı filozoflar da konu üzerinde ayrıca fikir ve akıl yürütmüşler, bu görüşe yaklaşmışlardır (Türk Dili-I, 2019: 11).

Kaynakça

- Ercilasun, A. B. (2015). Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi. Ankara: Akçağ.
- Ergin, M. (1998). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (1987) Üniversiteler İçin Türk Dili. İstanbul.
- Gündoğan, H. vd. (2020). Üniversiteler İçin Türk Dili I-II. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Kaplan, M. (2008). , Sevgi ve İlim. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1995). Türk Dili Araştırmaları Cilt I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sarı, M. (2011). Fakülte ve Yüksekokulları İçin Türk Dili Ders Kitabı. Ankara: Okutman Yayıncılık.
- Türk Dili-I (2019). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yakıcı, A. vd. (2005). Üniversiteler İçin Türk dili ve Kompozisyon Bilgileri. Ankara: Bilge Yayınları.
- Yakıcı, A. vd. (2008). Üniversiteler İçin Türkçe-1 Yazılı Anlatım. Ankara: Gazi Kitabevi.

İMPARATORLUK DİLLERİ

Her halk kendi ikliminin
lisânını söyler.

– Yahyâ Kemal –

Milletlerin dilleri üzerinde söz sahibi olacakların; dili, milletten ve millî mâzîden ayrı varlık gibi görmeleri büyük gaflettir.

Böyle kimselerin, millî dillerini herşeyden çok sevmeleri ve sevmekten de üstün bir duyuş ve düşünüşle o dili anlamaları beklenir.

Meselâ Türkçeyi sevmek ve anlatmak için, önce, Türk milletini sevmek; milletimizin bir târih boyunca emek verip yarattığı her millî eseri sevmek ve anlamak lâzımdır.

Bunun için, milletimizin târihde ve coğrafyada kurduğu medeniyetlerin karakterini bilmek ve **Türk Dili**'nin, Türk medenî karakterine aykırı olduğunu veyâ olabileceğini sanacak kadar büyük ilim hatâlarına düşmemek icâbeder.

Ancak böyle bir görüş zâviyesinden bakabilmek şartıdır ki **mukaayeseli diller târîhi** metoduyla çalışılarak, Türkçe'nin, önce Asya dilleri; sonra, dünyâ dilleri arasındaki yeri, değeri ve millî karakteri, güneşte ışıldamış gibi parlak ve doğru görünür.

Çünkü târih ve kader, yalnız milletlere karakter vermekle kalmaz; millî dillere de karakter verir. Her milletin târihte ve coğrafyada görülen **millî tekevvünü** yanında, o milletin konuştuğu dilin de târih içinde kazanılmış bir şahsiyeti, bir **dil mîmârîsi** ve tamâmıyla millî bir **tekevvünü** vardır.

Türk dilinin şu son 30 yıl içindeki eşsiz tâlihsizliği, bütün bu bilgi ve düşüncelerden uzak kimselerin elinde kalmasındandır.

Mevzû, tamâmıyla bir ilim, bir sanat hattâ bir **a ş k** mevzûu iken, dilin bir politika ve bir sapık ideoloji mevzûu yapılması ve daha fenâsı, yabancı hattâ düşman politikaların emellerine âlet olabilecek bir kimsesizliğe düşürülmesi, büyük tâlihsizlik olmuştur.

Yıllardan beri, Türkiye'de, dil mevzûunda, âdetâ bir **millî müdâfaa cephesi** açılması da Türkçenin, hakîkî evlâdları elinde bu kimsesizlikten kurtarılması gayretiyledir.

Diller, fonetik gelişmelerine, morfolojik teşekküllerine; doğuşlarına, yayılışlarına, basit veyâ **sentetik diller** oluşlarına ve daha başka dil kaanunlarına göre, türlü araştırmalara mevzû olmuştur.

Fakat dillerin, bir de milletlerin târîhine, târîhî kaderine ve yaşadıkları mâcerâlara göre, bizzat târih eliyle yapılmış bir sınıflanışı vardır.

Buna göre, bâzı diller, kültür ve edebiyat dili olarak başka dillere boyun eğmiş, hattâ zamanla başka dil olmuş li-

sanlardır. Bunların bir kısmı da başka dillerden faydalanmaya bile güçleri yetmeyen, küçük millet, kavim ve kabîle dilleridir. Böyle diller, umûmiyetle bir vatanda, hattâ küçük bir vatanda işlenirler.

Bir kısım diller de vardır ki yalnız bir vatanda değil, birçok vatanlarda devlet kurmuş, hâkimiyet kurmuş, **büyük** milletlerin dilidir.

Bu diller, pek tabîî olarak, medeniyet ve hâkimiyet götürdükleri ülkelerin dillerinden derlenmiş kelimelerle de zengin, **büyük diller**'dir.

İmparatorluk dilleri, milletlerin hâkim oldukları topraklardan vergi alır, baş alır, mahsûl toplar gibi, kelime de alırlar. Hem bu alışın ölçüsü de yoktur. Kendilerine lâzım olduğu kadar veyâ canları istediği kadar alabilirler.

Bir taraftan kendi kültür, sanat ve iktidarlarını bu ülkelere yayar; dünyânın dört bucağında kendi hükümlerinin geçtiğini görüp kendi dillerinin konuşulduğunu duymanın; kendi bayraklarının dalgalandığını görmenin hazzını, gurûrunu tadarlar.

Öte yandan, aynı ülkelere derledikleri lüzumlu kelimeleri kendi dillerinin gramerine, estetiğine ve fonetiğine göre **millileştirerek** kendi kelimeleri yaparlar.

Biz, bunlara öteden beri fethedilmiş ülkeler gibi, **fethedilmiş kelimeler** diyoruz.

Ancak, yeryüzünde ve cihan târihinde imparatorluk dili olmamış, olamamış diller çok, fakat, imparatorluk dilleri azdır. Çünkü dünyâ târihinde hem askerî ve idârî imparatorluk, hem de dil ve kültür imparatorluğu kurabilmiş millet azdır.

Bu saydığımız vasıflara, şüphesiz bâzı mühim farklarla, uygun imparatorluk dilleri, denilebilir ki **Lâtince, Arapça, İngilizce ve Türkçe**'dir.

Bu dillerin hiçbirisi **öz dil** değildir.

Esâsen yeryüzünde hiçbir kültür ve medeniyet dili, hiçbir zaman **öz dil** olmak taassubuna ve basitliğine iltifât etmemiştir.

Meselâ, yakın asırlara kadar, **Lâtince**'yi öz dil sananlar vardı. Fakat dil, târih ve edebiyat târihi araştırmaları meydana koydu ki **Lâtince** öz dil değildir. Bu lisânın kelimelerinin yüzde ellisi **Yunanca**'dan alınmıştır. Geri kalan kelimelerin de mühim bir kısmı, değişik ölçülerde, **Lâtince**'ye başka dillerden girmiştir.

Fakat her büyük dil gibi, **Lâtince**'nin de **sesi** ve **mîmârîsî** millîdir. Bu kadim dilin o kadar sağlam ve yeni kelimelere kaynak olabilme kudretinde bir yapısı vardır ki bugüne hâlâ Avrupa dilleri, istisnâsız olarak, başta **tıp, eczacılık, biyoloji, astroloji, fizik, kimyâ** ilimleri olmak üzere, birçok ilimlerin ve birçok icadların en yeni, modern terimlerini ve adlarını Lâtince köklerden yapmaktadırlar.

Bu, Türkiye'de bile böyledir.

Eczâhâneleri vitrin vitrin dolduran hazır ilâçların adlarına bakınız. Bunların Türkiye'de yapılanlarının bile adlarını **Lâtince** köklerden ve eklerden aldığını göreceksiniz. Bu ilâçların prospectus'lerini okumak mecbûriyetinde kaldığınız zaman ise eğer, **Fransızca - Lâtince** tıp dilini bilmiyorsanız, hiçbir şey anlamayacaksınız.

Lâtince, bir zamanlar, **yeni Lâtince dilleri** denilen, Fransızcaya, İspanyolcaya İtalyancaya, Romence ve Portekizceye kaynak olmuş lisandır, fakat **öz dil** değildir.

Lâtince'nin öz dil olmadığı anlaşılınca bütün gözler Yunancaya çevrilmiş ve ilk anlarda öyle sanılmıştır ki dünyânın ilk büyük destan edebiyâtını, şiirini, trajedisini, felsefesini ve mitolojisini yaratan Yunanca, **öz dil**'dir. Fakat bu ihtimâl de boşa çıkmıştır ve hemen anlaşılmıştır ki Yunanca'nın en az yarısından fazla kelimesi başka dillerden alın-

malıdır. Bunlar, Makedonya, Anadolu, Sûriye ve muhtelif Mezopotamya dilleridir.

Yunanlıların **Apollon** gibi, **Aphrodite** gibi tanrı ve tanrıçalarının isimleri bile Anadolu ve Mezopotamya dillerinden alınmıştır.

İkinci **imparatorluk dili** Arapça'dır. Arapça, kelime sayısı bakımından, dünyânın en zengin dillerinden biri, belki de birincisidir. Fakat bu dilde başka dillerden alınma kelimelerin sayısı büyük bir yekûn tutar. Arapça, başta İbrânî olmak üzere, Yunanca'dan, Lâtince'den Sanskritçe ve Farsça'dan ve daha birçok dillerden kelime almış, büyük dildir. Araplar, başka dillerden Arapçalaşmış, kelimelere **mua'rreb** derler, fakat bu kelimelere, hangi dilden gelirse gelsin, kendi dillerinin damgasını vurmakta büyük ustalık gösterirler.

Arapça'da, Arap coğrafyasından doğma bir âhenk sistemi olan **arûz vezni**'ndeki **tefile**'lerin de esâsını teşkil eden, **fe**, **ayın**, **lâm** harflerinin diğer harflerle ve kısa uzun seslerle birleşmelerinden meydana gelmiş **bâb**'ları; birtakım ses ve kelime kalıplar, hattâ bir nevî **mânâ kalıpları** vardır. Yabancı kelimeler bu seslere ve bu kalıplara dökülünce; döküldüğü kabın şeklini alan **su** gibi, Arap dilinin âhengine ve şekillerine bürünürler; bu kalıplara göre mânâlar alır ve **Arapça** olurlar.

Arapçanın, Yunanca'dan alınma **philosophia** ve **philosophos** kelimelerinden **felsefe** ve **feylesof** gibi, **tefelsüf** ve **felâsefe** gibi; yine Yunanca **sophia** kelimesinden, **s û f i** gibi, **tasavvuf** gibi, **mutasavvıf** gibi kelimeler yaratması böyledir. Fârisîden alınan **e n d â z e** kelimesinin Arap dili bünyesinde **h e n d e s e** âhengine girmesi, ve bundan, meselâ **h e n d e s i** gibi **mühendis** gibi, Türkçeye de girmiş kelimeler doğması, böyle bir hâdisedir. Yine Fârisîden alı-

nan **d e v a n** kelimesinin Arapça **d î v a n** âhengi alması, bundan **devâvîn** gibi, **tedvîn** gibi, **müdevven** gibi, kelimeler türetilmesi de böyledir.

Arapçanın, daha Milâdın VII. asrında **Kur'an lisânı** gibi muhteşem bir ifâde kudretine ve yüksek müzikaliteye sâhip, ilâhî bir dil olması, başka dillerden alabildiğine faydalanmış fakat aldığı her kelimeyi, **ebekuşağı altından geçirmişçesine**, Arapçanın gramerine ve fonetiğine adapte ederek Arapçalaştırmış olmasının tabîi zaferlerindendir.

İslâm medeniyeti, bu dili geliştiren ve medeniyetin gelişmesinde dilinin zenginliğinden ve güzelliğinden şiddetle istifâde eden bir millet tarafından kurulmuştur. Aynı millet, kısa zamanda büyük bir imparatorluk vücûda getirilişini, birçok da, dilinin, daha ilk anda bir imparatorluk lisânı olmaya şiddetle elverişli bulunan fonetik ve morfolojik imkânlarına borçludur.

Üçüncü imparatorluk dili **İngilizce**'dir. İngilizce daha modern bir lisan olarak, **imparatorluk dili** olmanın bütün hazzını ve gurûrunu yudum yudum tadabilmiş lisandır. İngilizlerin:

– **Bahtiyardır o İngilizce ki onda her dilden kelime vardır.**

deyişlerindeki müstesnâ **i l e r i l i k**, bu şuurlu imparatorluk dili anlayışının bir ifâdesidir. Bu, o demektir ki: İngiliz dili, şu son asırlarda, dünyânın beş kıt'ası üzerinde lisânî bir hâkimiyet kurmuştur; bu dili yaratan millet, o beş kıt'aya söz geçirmiş, bu arada kıt'aların beşinden de kelime derleyerek, insanlık târîhine dünyânın en zengin, en renkli ve en medenî dillerinden birini kazandırmıştır.

Daha birkaç yıl evvel, Uzak Doğu, Kore ve Japon dillerinden İngilizceye yeniden binlerce kelime alınması ve bu kelimelere, İngiliz tâbiyyetine kabûllerinin nüfus kâğıdı veril-

mesi, aynı ileri anlayışın yepyeni bir tecellîsidir.

İngilizce de, tıpkı Arapça gibi, başka dillerden aldığı kelimeleri, husûsi bir söyleyişle, yânî bu kelimelere İngilizce-nin **sesini vererek** millîleştirir.

Bu dilde, bugün, hâlâ yüzde yetmişbeş nisbetinde Lâtince ve Fransızca kelime vardır. Fakat bu kelimelerde öyle bir ses değişikliği yapılmış ve kelimeler öylesine İngilizce olmuştur ki, bunlar, bir milletin kelimelere millî bir mûsikî verişindeki sihirli coğrafya têsîrini ve kavmî dehâyı gösterir.

Meselâ, aslı Lâtince olan **cultûra** kelimesinin Fransızcası **kültür** (culture) fakat İngilizcesi **kalçır**'dır. **Kalçır**, İngilizcedir.

Tıpkı bunun gibi, **final** kelimesi Fransızca, fakat aynı şekilde yazılan ve aynı mânâda kullanılan **faynıl**, İngilizcedir. Fransızcada **kestiyon** telâffuz edilen kelimenin, İngilizcede **kuveşçin** âhengine girmesi de böyledir.

Kuveşçin, İngilizcedir.

Ve, İngilizcede böyle 90.000 kelime vardır.

★

Görülüyor ki dillerin kelimeleri değil fakat **sesleri** millîdir, her dilin kendi iç ve dış mûsikîsi millîdir.

Türkiye'de bir türlü dikkat edilemeyen, büyük dil hakîkatî budur. Hiçbir medeniyet dilinin bütün kelimeleri millî olamaz, fakat **sesi** mutlaka millî olur.

Bir de mîmârîsi millî olur.

Yânî, kelimelerin yanyana gelmesinden doğan söz istifi, bu yanyana gelişlerin yarattığı ifâde âbidesi millîdir. Kısaca, **cümle yapısı** millîdir. Meselâ Türkçe **fâil + mefuller + fiil** sıralanışındaki büyük **mantık millîdir**.

Devrik cümle millî değildir.

O kadar ki Türk ancak telâşlandığı, dili dolaştığı acele konuşmak zorunda kaldığı, kısaca **şaşırdığı** zaman devrik cümleyle söyler.

Zamânımızdaki **devrik cümle** bolluğu da böyle bir şaşkınlığın ifâdesidir.

★

Şimdi, diğer bir imparatorluk dilî olan **T ü r k ç e**'ye geliyorum.

Türk diline içeriden ve dışarıdan musallat olanların, gafletle veyâ kasıdla, görmek istemedikleri bir hakîkat de budur ki, Türkçe, daha Ortaasya'daki kuruluş asırlarında bile, **özdil** değil, bir **imparatorluk dili**'ydi.

Bir dilin doğuşunda, karakterinde, an'anesinde ve dehâsında, başka dillerden derlenmiş kelîmeleri millîleştirme hayâtı ve kudreti varsa, artık o dili özdil yapmaya kalkmak, dili kendi tabîiatından ve dehâsından uzaklaştırmaktır ki bunu ancak cehâletin ve dalâletin elleri yapar.

Türk milleti, Asya kıt'asında başka milletleri, bir devlet ve iktidar olarak, idare vazîfesini almıştı. Bu vazîfeyi şiddetle benimsemiş ve bütün ömrüncü yapmıştı.

Türk dilini anlamak için, yalnız bu noktaya dikkat etmek kâfidir.

Çünkü eski Türkler, bütün eski Türk kaynaklarında ısrarla belirtildiği gibi yeryüzüne böyle bir vazîfe ile geldiklerine inanıyor ve bu vazîfeyi, kendilerine **Tanrı**'nın bir emri bilerek yapıyorlardı. Bir misâl olarak, **Dîvânü Lûgaati't-Türk** müellifi ve büyük dil âlimi **Kâşgarlı Mahmud**, bu mühim eserinde bu noktaya uğurlu parmak koyar; bu târihî hakîkatî belirtmeye lüzum görerek der ki:

"Gördüm ki yüce Tanrı, devlet güneşini Türklerin burçlarından doğdurmuş. Onlara **T ü r k a d ı n ı** kendisi vermiş; onları **y e r y ü z ü n ü n h â k a a n ı** kılmış, ve cihan halkının, **d i z g i n l e r i n i** onların ellerine bırakmış."

İşte **T ü r k ç e y i** a n l a y ı ş, Türk târihine olduğu

kadar, Türk diline de böyle cümlelerin ışığı altında bakabilmekle mümkündür. Türkçenin, dar, mahdud ve küçük millet dili olduğunu sanmak ve sandırmak değil, **büyük millet dili** olduğunu, böylece bilmek ve anlamak lâzımdır:

Kendilerini **nizâm-ı âlem** için yaratılmış bilen Türkler, Asya topraklarında, asırlarca tetik üzerinde beklemişlerdir. Geniş Asya coğrafyasında büyük ve insânî Türk iktidârına başkaldıracak bir hareket nerede ve ne kadar uzakta olursa olsun, bu hareketi, bugünkü gibi, uçaklarla veyâ diğer motorlu vâsıtalarla değil, **a t l a r l a** yetişerek bastırmışlardır.

Atlarını besleyecek **otlaklar** bulabilmek için de yazları başka, kışları başka yerde geçirmişlerdir. At'ın Türk vicdânında, candan bir arkadaş, bir kardeş hattâ "**kardeşden de ileri**" sayılması ve mukaddes sembol olması da bundandır. Ömürlerini **nizâm-ı âlem**'e vakfeden Türkler, bu atlarla vardıkları her ülkede beğendikleri her kelimeyi **Türkçe** yapmış fakat kendileri saraylar, ulu mâbetler, kütüphâneler, mekteplerle süslü, büyük şehirler kurup buralarda engin ilim yapmaya, felsefe yapmaya hattâ büyük bir edebiyat yapmaya vakit bulamamışlardır. Yine bunun içindir ki eski Türklerin en büyük edebiyâtı, asırlarca, **ş i f â h î** bir **destan edebiyâtı**'dır.

Aynı mâcerâ, daha ilk asırlardan başlayarak, Türkçeye bir **imparatorluk dili** olma kaderi ve karakteri vermiştir.

Eski Türkçeye diğer çok doğru bir bakış da **Ali Şîr Nevâî**'nin bakışıdır. **Nevâî**, Türkçenin, bir **fiiller** ve **mecazlar lisânı** olduğunu anlatır. Bir târih boyunca at üstünde yaşayarak, engin Asya bozkırlarını **Gel! Git Vur! Kır! Çık! İn! Koş! Dur!** v.b. gibi tek heceli sadâlarla dolduran Türkler, devamlı bir fiil ve hareket hâlinde oldukları için, dil-

lerinin hemen bütün fiillerini kendileri yaratmışlardır. Mâden adları gibi, zirâat işleri gibi, kahramanlık ve binicilik sâhaları gibi, kendi hayatlarının ve sanatlarının çok sayıda kelimelerini de yine kendileri yaratmış fakat diğer hayat, eşyâ, îman ve tefekkür kelime ve kavramlarının mühim bir kısmını, kendilerine lâzım olduğu ölçüde, başka dillerden almışlardır.

Meselâ, en eski Türkçeye **t ör e** kelimesi, İbranîden, **e v** kelimesi Ârâmî dillerinden; bugün öztürkçe (!) zann edilen ve azîz Türkiye topraklarını **Akşehir, Alaşehir, Yenişehir, Eskişehir, Beyşehir** ve benzerleri gibi târihle ve şerefle dolduran illerimizdeki **şehir** kelimesi yerine kullanılmak istenen **k e n d, k a n d** kelimeleri, Soğd-Sanskrit dillerinden; **acun** kelimesi Soğdcadan, Oğuz Kağan destanında rastladığımız **s ı r a** kelimesi, Yunancadan, semâ mânâsındaki **kök: gök** kelimesi, hattâ kahraman mânâsındaki **a l p** kelimesi Moğolcadan girmiştir. Yine eski Türklerin, inanışa ait, çok sayıdaki dînî kelimeleri de Hind ve Çin gibi, dînin felsefesini yapan cenup ülkeleri dillerinden alınmıştır. Yine Oğuz Kağan destanında rastladığımız **d o s t** kelimesi, Türk diline Fârisîden girmiştir. Eski Türkçede böyle kelimelerin sayısı çoktur. Bu çokluk, Türklüğün dünyâ târihindeki gerçek yerini ve hizmetini tanıyanlar için, ayrı bir iftihar mevzûudur.

Bizim dilimize musallat olanların büyük gafleti, meselâ Sanskritçe - Türkçe, Çince - Türkçe, hattâ Moğolca - Türkçe sözlükler vücûda getirmeden ve böyle lûgatlara aldırış etmeden, kısaca, eski Türkçenin, içinde yükseldiği, ortak Asya medeniyetleri dillerini kaale almadan, Türkçe üzerinde söz söylemeğe, hattâ ameliyat yapmağa kalkmalarıdır.

Türkçenin alaylı âlimleri, bu mevzûlarda o kadar gaafile veyâ maksatlıdır ki, Türkçeye, daha çok Moğol istilâsından sonra ve târihte ilk defâ zorla sokulmuş, birta-

kını geri kelime ve ekleri de Türkçe sanmış ve bunları Türkiye Türkçesinde diriltmeğe kalkmışlardır. Bugün devlet teşkilâtında kullanılan **sayıştay, danıştay, yargıtay** gibi kelimelerdeki ek'ler, böyle ek'ler ve böyle yanlışlardır. Bu kelimeler Türkçe değildir. Yine alaylı âlimlerce uydurulan **görev, ödev, say-lâv, söylev** gibi kelimelerdeki ek'ler de böyledir. Bu kelimeler de Türkçe değildir.

Zamânımızda Türk dili, işte bu şaşkınlıkların perişanlığı içindedir. Çünkü târihte büyük medeniyet kurmuş milletlerin Türkçede tamâmiyle millileşmiş kelimelerini atıp, yine târihte Türk milletine en büyük fenâlığı yapan Moğollar gibi barbar bir kavmin kelimelerini, bu millete, Türkçedir diye kabûl ettirmeğe kalkmak, daha başka kelimelerle de vasıflandırılabilirse de, şimdilik en hafif vasıf, bu şaşkınlıktır.

Hakikat şudur ki Türk milleti gibi, asırlarca hattâ çağlarca **dünyâ sathında konuşmuş**, büyük ve fâtihi bir milletin dili **öz dil** olamaz, imparatorluk dili olur.

Bir dilin **imparatorluk** dili olması ve yalnız bir vatanında değil, birçok vatanlarda işlenip güzelleşmesi, o dile, geçen konferansımda belirttiğim gibi, bu engin vatan topraklarından yükselen, zengin ve üstün sesler kazandırır. O milletin dil **mûsikîsi** de âlemşümûl bir mûsikî üstünlüğüne yükselir. Türk dili üzerinde yürekten konuşabilmek için, önce bu mûsikîyi, yâni bu vatanın seslerini duyabilmek ve anlayabilmek lâzımdır.

Bu bakımdan **Yahyâ Kemal**'in:

Çok insan anlamamaz eski mûsikîmizden,
Ve ondan anlamayan, birşey anlamaz bizden.

söyleyişi, Türk mûsikîsi kadar **Türk dili** için de doğrudur.

Bu büyük şiirin devâmındaki

Açar bir altın anahtarla rûh ufuklarını,
Hemen yayılmaya başlar sadâ ve nûr akını,

.....

Bu sazların duyulur her telinde sâde vatan
Sihirli rüzgâr eser dâimâ bu topraktan

mısrâları, tereddütsüz, Türk dili için de söylenmiş gibidir.

Çünkü, **Türkiye Türkçesi**'nin, aslında, dünyânın en güzel sesli dillerinden biri olması üzerinde, dokuzyüz yıllık bir zamandan beri, en büyük coğrafi têsîr hiç şüphesiz, **Anadolu ve Balkanlar Türkiye'si**'nin têsîrleridir. Fakat Türkçe, tıpkı Türk milleti gibi, târihin bu dokuz asrında ve dünyânın üç kıtası üzerinde yeni bir **dil imparatorluğu** kurmuştur.

Hâdise, şöyle olmuştur:

Türk dili, bugünkü Türkiye topraklarına, eski Asya ülkelerimizin hür ufuklarla çevrili bozkırlarından kopan **gür ve erkek sesli** bir mûsikîyle gelmiştir. Bu sebeptendir ki Türkiye Türkçesi'nde eski bozkır sesleri, ve **İdil** ırmağının akışından yükselen sesler vardır.

Fakat Türkiye Türkçesi'nde bu kadîm sesler yanında **Nil** nehrinin taşkınlığı da seslenir; **Dicle**'nin, **Fırat**'ın, **Tuna**'nın, **Meriç**'in ve Anadolu ırmaklarının akışları da...

Türkiye Türkçesi'nde **Karadeniz** kıyılarının, poyraz rüzgârı kadar canlı, çevik ve çabuk sesleri de vardır; **Adalardaniz** sâhillerinin lodos rüzgârı, zeybek mûsikîsi ve efe raksı gibi heybetli, ağır ve atmosfer dolduran sadâları da...

Aynı dil **Tanrıdağı** rüzgârlarının uğuldayan seslerinden ne kadar hâtıra saklıyorsa, **Macaristan** ovalarında,

dünyâya Türk gücünü tanıtmak için ilerleyen:

Sultan Süleyman ordusunun hür davulları

ndan da o kadar heybet ve hâtırayla yüklüdür.

Arabistan çöllerinin **uzun**, İran yaylâlarının **uzatılan** sesleri; İtalyan sularında, korsanlar kadar, dalgalarla da çarpışan **levend**'lerin bu zafer ve mâcerâ ufuklarından getirdikleri gür sesler, Türkiye Türkçesi'nde ve onun bütün yaşayan kelimelerinde bir mûsikî saltanatı hâlinde mevcuttur.

Yine bu bakımdan; **Yahyâ Kemal**'in:

Tâ Budin'den Irâk'a, Mısır'a kadar,
Fethedilmiş uzak diyarlardan,
Vatan üstünde hür esen rüzgâr,
Ses götürmüş bütün baharlardan.
O dehâ öyle toplamış ki bizi,
Yedi yüz yıl süren hikâyemizi
Dinlemiş ihtiyar çınarlardan.

Mûsikîsinde bir taraftan din,
Bir taraftan bütün hayât akmış;
Her taraftan, Boğaz, o şehriyân,
Mâvi Tunca'yla gür Fırât akmış.
Nice seslerle gök ve yerlerimiz,
Hüznümüz, şevkimiz, zaferlerimiz,
Bize benzer o kâinat akmış.

sözleri, târif ettiği, **I t r î**'nin mûsikîsi kadar, büyük Türk dili için de doğrudur.

Burada, izin yerirseniz, geçen konuşmamın şu cümlelerini bir kere daha söyleyeceğim. Çünkü:

Böyle bir dilin kelimelerini hor görmek, hakîr görmek, hele şu veyâ bu politik veyâ ideolojik sebeple dilden atılabilir görmek, en az, onların **oluş ve yontuluş** târihini bilmemekten, hattâ sevmemekten doğan büyük gaflettir.

Çünkü, **milletlerin olduğu gibi, kelimelerin de târihi vardır.**

Bir milletin ataları, asırlarca o kelimelerle duymuş, onlarla düşünmüş; birbirlerini ve evlâtlarını o kelimelerle sevmiş ve bu kelimeleri tamâmıyla millî bir sanatla işleyip **Türk** yapmışsa, evlâtlar, artık o kelimelere düşman kesi-
lemezler.

Unutmamak lâzım dır ki Türk dili, **Kendi Gök Kub-
bemiz** kitabını meydana getiren muhteşem şiirlerin söylen-
diği lisandır. Bir dil, **Açık Deniz** gibi, **Süleymâniye'de
Bayram Sabâhı** gibi, **Bir Tepeden, İtrî, Vuslat** ve **Eren-
köyü'nde Bahar** gibi şiirler söyleyebiliyorsa, bu dil, hattâ
dünyâ ölçüsünde büyük lisan demektir.

Kendi Gök Kubbemiz, bir semboldür, Türkçe, ona
benzer ve onun ayarında **İstiklâl Marşı** gibi, **Çanakkale
Şehidleri** gibi, **Bülbül** ve benzerleri gibi, **Ahmed Hâşim**'in
Piyâlesi'nden mûsikileşen şiirler gibi, **Orhan Seyfi**'nin **Pe-
ri kızıyla Çoban Hikâyesi** gibi, **Fâruk Nâfiz**'in **Han Du-
varları** gibi, daha nice şiirler söylemiştir. Bir milleti, ebe-
diyyen ayakta tutabilecek kudretteki bu müstesnâ şiirler, bi-
liyoruz, milletimizi çürütmek isteyenlerin kâbûsudur.

Biz o inançtayız ki dünyâ ölçüsünde bir **şiir lisânı**
olan Fransızcanın en gür sesli şâiri **Victor Hugo**, o tannân
ve raksân Fransızcasıyla söylemek isteseydi, **Süleymâni-
ye'de Bayram Sabâhı** şiirini, belki de söyleyemezdi. Bugün
Türkiye'de yeni Türk nesillerine ebediyyen unutturulmak is-
tenen dil, işte bu dildir. Bu dil,

Artarak gönlümün aydınlığı her sâniyede,

Bir mehâbetli sabâh oldu Süleymâniye'de.
Kendi gök kubbemiz altında bu bayram saati,
Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi,
Yer yer aksettiriyor mâvileşen manzaradan,
Kalkıyor tozlu zaman perdesi her an aradan

mısrâlarıyla başlayarak, bizim Anadolu'daki en büyük milli tekevvünümüzü dile getiren şiiirdir. Bu şiiir,

Ordu-milletlerin en çok döğüşen, en sarpı,
Adamış sevdiği Allâhına bir böyle yapı.
En güzel mâbedi olsun diye en son dînin
Budur öz şekli hayâl ettiği mîmârînin

seviyesine yükseldikten sonra, bize millî romantizmimizi, el ile tutulacak kudretle idrâk ettiren, şu mısrâları sıralayan şiiirdir:

Ulu mâbed! Seni ancak bu sabâh anlıyorum!
Ben de bir vârisin olmakla bugün mağrûrum!
Bir zaman hendeseden âbide zannettimdi,
Kubben altında bu cumhûra bakarken, şimdi,
Senelerden beri rü'yâda görüp özlediğim
Cedlerin mağfiret iklimine girmiş gibiyim.

Dili bir, gönlü bir, îmânı bir insan yığını
Görüyor varlığının bir yere toplandığını;
Büyük Allâhı anarken, bir ağızdan herkes
Nice bin dalgalı T e k b î r oluyor tek bir ses;
Yükselen bir nakarâtın büyüyen velvelesi,
Nice tuğlarla karışmış, nice bin at yelesi!

Bir milletin dili, işte böyle şiiirleri söyleyebilecek ulvi-

liğe yükselmişse, bu dili, bir milletin gözü önünde öldürmeğe kalkmak, en hafif tâbîriyle, cinâyetlerin en büyüğüdür!...

Çünkü Türk dili (**tekrâr ediyoruz ki**) herhangi küçük ve başkalarına mahkûm bir millet dili değil, târihin daha ilk anlarından başlayarak bir **imparatorluk dili**dir.

Her dil, imparatorluk dili olamaz. Çünkü her millet imparatorluk kuramaz.

Bunun için b ü y ü k m i l l e t olmak lâzımdır. Büyük milletlerin dili de tabiatıyla, büyük vatanlarda işlenmiş, **büyük dil** olur.

Yine tekrâr ediyorum:

Türk milleti tarafından fethedilmiş topraklar nasıl Türk vatani olmuşsa aynı millet tarafından fethedilmiş kelimeler de öyle **Türk kelimesi** olmuştur.

O kadar ki... Yıllarca evvel, Asya'daki Türk toprakları yetmiyormuş gibi, bizden **Kars**'ı ve **Ardahan**'ı isteyen yabancı emele karşı, bir Türk şâirinin söylediği:

Verilmeyecek şeyler vardır,
Şeref gibi, şan gibi...
Kars gibi, Ardahan gibi...

mısrâlarından yükselen sesler, nasıl, **Toprak verilemez!** diyorsa, tıpkı bunun gibi:

Asırlarca Türk'ün malı olmuş, Türk sesiyle ve Türk sanatıyla işlenmiş; ev, âile, köy Türkçesine, aşk ve îman Türkçesine girmiş; Türk'ün heyecânına işlenip vicdânına yerleşmiş ve **T ü r k o l m u ş** kelimeler de, verilemez!..

Bunlar, bizim zafer ve şeref hâtıralarımızdır.

Bunlar, birtakım aşağılık duyguları içinde çürüyenlerin değil, bizim büyüklük devirlerimizin ve yukarılık duygularımızın zafer âbideleridir.

Bizimdirler, ve bizim kalacaklardır.